

HR 19 mei 1967, NJ 1967/261 (Saladin/HBU)

Wetsartikelen:	Art. 6:248 lid 2 BW
Kernwoorden:	Inroepen van exoneratie naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar?; omstandighedencatalogus
Kern:	Of een beroep op een exoneratiebeding naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is, kan alleen worden beantwoord aan de hand van de weging van alle relevante omstandigheden. De Hoge Raad geeft een aantal voorbeelden van dergelijke omstandigheden.
Versie: W.H. van Boom © versie 3 januari 2019	

1. Casus en uitspraak

Tussen 1950 en 1960 woonde W. Saladin op Curaçao en daar was hij klant bij het bankfiliaal van de Hollandsche Bank-Unie NV (HBU). Saladin was een betrekkelijke leek op financieel gebied. In 1958 kreeg hij ongevraagd een aanbod van HBU om geld te beleggen in Canada, waarbij HBU meedeelde dat dat het hier een belegging betrof die niet alleen een aantrekkelijk rendement bood, maar die bovendien als veilig kon worden beschouwd. De belegging werd kennelijk gegarandeerd door een zekere Savard, die terugkoop tegen een bepaald bedrag garandeerde. Deze Savard was naar zeggen van HBU onmetelijk rijk. HBU kon weliswaar geen garanties geven, maar het zou volgens HBU een volledig veilige belegging betreffen. Op grond van deze mededelingen ging Saladin over tot aankoop van 6.000 aandelen in de Waterman Pen Company, maar toen hij een jaar later de garantie inriep en de aandelen aanbod via HBU, bleek Savard niet solvent te zijn. Saladin zat met de aandelen, die in waarde daalden, in zijn maag. Hij had ze aangekocht voor 7 Canadese dollar per stuk en in maart 1963 waren ze nog maar 1/8 Canadese dollar waard.

Saladin spreekt HBU tot vergoeding van de beleggingschade aan. De bank verweert zich onder meer met een beroep op de overeenkomst tussen HBU en Saladin, die door Saladin was ondertekend en waarin door HBU werd bepaald: "Hoewel de ons ten dienste staande informaties over Savard en Hart gunstig luiden kunnen wij echter generlei aansprakelijkheid voor deze transactie op ons nemen".

Rechtbank en Hof wijzen de vordering van Saladin af. Het Hof legt de verklaring zo uit dat deze aansprakelijkheid van HBU ook uitsluit voor het geval HBU onzorgvuldig zou hebben gehandeld door aan te prijzen en te adviseren zoals ze had gedaan. Aangezien de bank niet te kwader trouw handelde en niet zozeer onzorgvuldig had gehandeld dat een beroep op de bepaling in strijd met goede zeden of goede trouw zou zijn, werd de eis van Saladin afgewezen. De Hoge Raad laat dit oordeel in stand, maar geeft wel een uitgebreidere onderbouwing:

5 | *"O. dat het antwoord op de vraag in welke gevallen aan degenen die — gelijk te dezen de Bank — bij contractueel beding zijn aansprakelijkheid voor zekere gedragingen ook indien deze jegens zijn wederpartij onrechtmatig zijn heeft uitgesloten, een beroep op dit beding niet vrijstaat, afhankelijk kan zijn van de waardering van tal van omstandigheden, zoals: de zwaarte van de schuld, mede i.v.m. de aard en de ernst van de bij enige gedraging betrokken belangen, de aard en de verdere inhoud van de overeenkomst waarin het beding voorkomt, de maatschappelijke positie en de onderlinge verhouding van pp., de wijze waarop het beding is tot stand gekomen, de mate waarin de wederpartij zich de strekking van het beding bewust is geweest;*

10 | *dat deze waardering in belangrijke mate van feitelijke aard is, en dientengevolge een op zodanige waardering berustend oordeel dat in een gegeven geval op een bepaling als hier bedoeld niet of wel een beroep kan worden gedaan, slechts in beperkte mate voor toetsing in cassatie vatbaar is;*

O. dat in het onderhavige geval het Hof, mede in aanmerking genomen de goede trouw aan de zijde van de Bank en de gronden waarop het Hof deze aanwezig heeft geacht, alsmede de aard en de ernst van het verwijt dat aan de Bank kon worden gemaakt, heeft kunnen oordelen, gelijk het deed, dat de Bank met vrucht een beroep op de door haar gemaakte bepaling kon doen, terwijl de in het middel aangevoerde omstandigheden het Hof niet tot een ander oordeel behoeften te leiden;”

2. Commentaar

Het arrest is van belang omdat het de beoordeling van contractclausules, en dan met name die in algemene voorwaarden, onderwerpt aan een redelijkheidstoets door middel van een ‘omstandighedencatalogus’. Of het beroep op een beding in een contract naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is (art. 6:248 lid 2 BW, in dit opzicht de opvolger van art. 1374 BW (oud)) kan alleen worden beoordeeld met inachtneming van alle omstandigheden van het geval. De Hoge Raad is daar streng in: als een feitenrechter bepaalde omstandigheden niet betreft in de beoordeling van het beroep op het contractsbeding, dan zal vernietiging van de uitspraak volgen.¹

Het gebruik van een ‘omstandighedencatalogus’ bij de toetsing aan goede trouw, en later de redelijkheid en billijkheid van art. 6:248 lid 2 BW, heeft na het arrest *Saladin / HBU* hoge vlucht genomen. Uit die ‘omstandighedencatalogus’ zijn vervolgens meer ‘harde’ deelregels voortgekomen, zoals de deelregel dat een beroep op een exoneratie naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is als de schade is te wijten aan opzet of bewuste roekeloosheid van de schuldenaar of van met de leiding van zijn bedrijf belaste personen.² Men kan de zwarte en grijze lijst van resp. art. 6:236 en 6:237 BW ook zien als uitgekristalliseerde omstandigheden die maken dat het betreffende beding onredelijk bezwarend is of vermoed wordt te zijn. Naast de ‘harde’ deelregels zijn er tal van omstandigheden die door de rechter nog steeds ‘met de hand gewogen’ moeten worden. Bij toetsing van exoneraties kan bijvoorbeeld worden gedacht aan omstandigheden als: wat is de aard van de overeenkomst, de inhoud van de daaruit voortvloeiende verplichtingen en de risico's verbonden aan onregelmatigheden bij de uitvoering? Hoe laakbaar was het gedrag dat de schade veroorzaakte? Wat zijn gevolgen van dit verzuim? In hoeverre is de daardoor ontstane schade door verzekering gedekt (en bij wie)? Hoe groot was de beloning voor de gebruiker in verhouding tot de geleden schade?

¹ Zie bijv. HR 15 oktober 2004, NJ 2005/141 (GTI/Zürich).

² Aldus bijv. HR 31 december 1993, NJ 1995/389; HR 5 september 1997, NJ 1998/63; HR 12 december 1997, NJ 1998/208.